

los manuscritos y de los textos impresos del poema redactado con claridad y destreza. Hubiera sido más cómodo y útil para el lector el que dicho aparato apareciera a pie de página, pero ya se sabe que los críticos tienen que observar los criterios de la colección.

No merece la pena comentar las distracciones y menudencias encontradas en esta edición que aquí se reseña a la hora de fechar acontecimientos importantes de la vida y obra de Moratín. Sin embargo, me parece necesario rectificar la datación de la silva «A D. Francisco Goya, insigne pintor» (pp. 454-455); no creo que sea acertado el fecharla alrededor de 1799, como hace Pérez Magallón, época en la que Goya pintó el conocido retrato de Moratín que se conserva actualmente en la Academia de Bellas Artes de San Fernando y una copia en la Biblioteca Nacional de Madrid. Este poema dedicado a Goya está avalado, a pesar de que aquí no se cite, por el autógrafo que se conserva en la Biblioteca de Bartolomé March de Madrid, cuya existencia señalé hace unos años. Dicho autógrafo es de trascendental importancia no sólo porque su autoría se debe al mismo Moratín, sino porque además lleva su propia firma. Está fechado en «Burdeos el 13 de Octubre año de 1824», hecho que nos confirma la fecha de la composición del poema, llevado a cabo con motivo del segundo retrato que Goya pintara a su amigo Moratín al llegar a Burdeos, hoy conservado en Bilbao. Es cierto que en esta época las *Obras dramáticas y líricas* estaban a punto de aparecer y no era fácil introducir modificaciones de envergadura, pero hay que considerar

también que al ser el penúltimo poema de la colección pudo muy bien ser añadido a última hora sin causar demasiadas extorsiones a la imprenta parisina. Quiero además precisar, como ya dije anteriormente, que esta silva autógrafa no presenta ninguna variante respecto a la versión que aparece en la edición de París de 1825 (III, pp. 454s.) que es la misma, dicho sea de paso, de la edición de la Academia de la Historia (IV, pp. 326s.) y de la BAE (p. 611).

Esta edición de Pérez Magallón va acompañada de una buena introducción (pp. 17-147) en la que se traza en primer lugar un detallado perfil biográfico del comediógrafo madrileño (pp. 17-44) y se estudian los cánones de la poética moratiniana y la recepción de sus poesías. Los criterios seguidos en la edición (pp. 115-120) y la descripción de los manuscritos e impresos (pp. 121-130) están redactados con claridad; hay también un índice de primeros versos muy útil al lector (pp. 625-628). La bibliografía es completa y Pérez Magallón demuestra conocer bien y manejar con habilidad los instrumentos moratinianos de que disponemos actualmente.

Belén Tejerina

Konstanze Jungbluth: *Die Tradition der Familienbücher. Das Katalanische während der «Decadència».* Tübingen: Niemeyer (Beihefte zur *Zeitschrift für Romanische Philologie*, 226) 1996. 227 páginas.

«La Decadència» –un concepte que es refereix a la llarga època sense glòries literaries en llengua catalana, entre els

segles d'or medievals i la Renaixença noucentista-, ha estat qüestionat en els últims anys per diferents autors, lingüistes i historiadors (com ara Nadal, Prats, Rossich, Sales). Què vol dir concretament «decadència» per a la història de la llengua catalana? Una de les autores que s'ha plantejat aquesta qüestió és Konstanze Jungbluth, de la Universitat de Tübinga, qui hi va dedicar la seva tesi doctoral (1995), publicada per l'editorial Niemeyer, en una versió revisada, i molt acurada, dins la prestigiosa sèrie «Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie» (núm. 226, 1996). Jungbluth va triar per a les seves recerques un gènere de textos interessantíssim, situat a mitges entre escriptura literària, amb unes normes i tradicions específiques, i llenguatge espontani, utilitzat per autors normalment poc habituats a l'expressió escrita. Es tracta dels «llibres de família», manuscrits, espècie de dietari, llibre de comptes i crònica a la vegada, gènere que té una llarga tradició en els àmbits mercantil, menestral i pagès, i que ha estat estudiat, fins ara, sobretot a Itàlia (on hi ha els exemples més il·lustres, investigats ja pel gran historiador i filòleg Ludovico A. Muratori al s. XVIII). Aquests textos es presenten avui com a fonts molt valuoses, tant per a la història social i «de mentalitats» com també per a la història de la llengua (veg. el cap. 1 sobre la tradició europea del llibre de família i de la seva explotació historiogràfica i filològica). També a Catalunya, els arxius locals amaguen molts d'aquests tresors que, a poc a poc, surten a la llum en edicions i comentaris, tasca a la qual K. Jungbluth aporta

una important contribució amb el present estudi.

Les fonts manuscrites triades (cap. 3) són les següents: primerament, *La Libreta de Memorias de J. Batista Sariñana, escrita lo añ 1851 y cupiada lo añ 1879*; en segon lloc, un fragment conegut amb el títol *Història de Can Casanovas*, de Sebastià Casanovas i Canut, de principis del s. XVIII, i tercer, l'anònim *Successos de Barcelona, de finals del s. XIX i potser l'últim specimen d'aquest tipus*. Mentre els dos últims són ja relativament coneguts per edicions i comentaris anteriors (per Geli/Anglada 1978 i J. A. Ollé 1981, respectivament) i estudiats per diferents historiadors catalans, l'autora disposa de fotocòpies dels originals del primer i segon, i presenta els extractes més interessants de *La Libreta de Sariñana*, una transcripció pròpia (veg. pp. 55-57 i cap. 6, Transcripció, pp. 177-213).

Aquestes «llibretes» són interessantíssimes des de diferents punts de vista: presenten una visió autèntica de la vida quotidiana del «poble menut», de pagesos i menestrals del s. XVIII, vides que normalment no tenen cap notorietat pública, i escassos testimonis escrits. Els autors, encara que ben lluny de ser escriptors, es revelen com a narradors capaços de descriure, amb precisió i vivacitat, els detalls de la vida personal, en els aspectes que pertocquen a l'existència de la família, àdhuc els «fets grans», com ara els efectes desastrosos de la plaga de la fil·lòxera, les guerres o les primeres obres de modernització en el camp, i són capaços d'escriure sobre tot això en català. Un català que, malgrat certes fórmules de llarga tradició d'es-

criptura (notarials i comercials, sobretot), es pot qualificar de «català espontani», molt a prop del llenguatge parlat, i ací resideix justament l'interés lingüístic d'aquest tipus de textos. El propòsit inicial de l'autora era d'explotar les «llibretes» com a fonts per a la reconstrucció del llenguatge parlat dels segles XVIII-XIX. Prenent en compte, però, la forma escrita, amb aquestes marques de tradicions textuals, es decideix de prendre els textos tal com són, és a dir, «navegant» entre una escriptura conceptual (no del tot assimilada) i l'oralitat (com a «medi natural» dels autors), en un llenguatge que l'autora qualifica de «popular» i de «col·loquial», o sigui de «llenguatge de proximitat», segons el concepte de l'escola de Freiburg (Raible, Koch/Oesterreicher; veg. pp. 117-120). Els trets formals d'aquest llenguatge són analitzats a nivell (orto-)gràfic, fonològic, morfosintàctic, lexical i pragmàtic en el cap. 4 (pp. 110-172), oferint una descripció detallada i exemplar del corpus textual. L'ortografia és particularment reveladora de la pronunciació central-catalana (resulta a vegades difícil «reconèixer», amb els hàbits de l'ortografia moderna, les paraules escrites amb criteris gairebé estrictament fonètics i vacil·lant sobretot en els aspectes complicats del vocalisme (e/a, o/u) o de les consonants terminals, i en la segmentació de les paraules). Analitzar i (re-)transcriure aquests textos manuscrits ja presenta un gran mèrit, sobretot per a una autora que no té el català com a llengua materna. Seria interessant traduir el llibre al català per tal de posar-lo a l'abast dels especialistes a Catalunya i de tots els

que s'interessin per la història (social i lingüística) de la llengua catalana.

La documentació i l'anàlisi presentades per Konstanze Jungbluth demostren, una vegada més, que cal abandonar la idea d'una «decadència» lingüística, percebuda tal com un «sot», sense tradició ni criteris textuals o d'escriptura, i un llenguatge parlat dissolt en la dialectalització i l'hibridització (el pès de la llengua oficial, el castellà, no es manifesta tant en aquests textos com es podria suposar). I amb això, convé també reajustar algunes idees tòpiques sobre la Renaixença que –com conclou l'autora (p. 173)– es torna cap a l'Edat Mitjana no a causa de la deficiència actual i general de la llengua, sinó amb l'objectiu de vincular-se a l'Edat d'Or de la Literatura catalana.

Christine Bierbach

María del Carmen de la Montaña Franco: *Donoso y la libertad*. Cáceres: Universidad de Extremadura, Servicio de Publicaciones 1996. 186 pàgines.

Se comienza con una breve presentación de la vida de Juan Donoso Cortés y de su concepción del hombre (pp. 13-65), subrayando cómo él parte del hombre concreto, entendido según la filosofía aristotélico-tomista, es decir, insertado en el orden establecido por la providencia divina. Desde aquí se pasa a exponer las ideas del liberalismo en la época de Donoso (pp. 67-99), marcando la diferencia entre el liberalismo europeo y el que surge en España con la constitución de las Cortes de Cádiz, en